

"Positiivisen" taloustieteen klassikko

JORMA SAPPINEN

VTM, lehtori

Helsingin yliopisto, kansantaloustieteen laitos

Lipsey, Richard G. & Chrystal, K. Alec: An Introduction to Positive Economics, Eight Edition, Oxford University Press. 1995.

Lipseyn (ja nytemmin myös Chrystalin) kansantaloustieteen oppikirjasta on ilmestynyt kahdeksas painos, mikä on tietysti vähän kun vertaa Paul Samuelsonin vastaavaan oppikirjaan, josta on otettu jo ainakin 15 painosta, mutta kuitenkin niin paljon, että se kuvaa Lipsey'n kirjan vakiintunutta asemaa. Lipsey'n kirjan eri painokset ovat olleet laajassa käytössä ja niistä ovat monet suomalaiset ekonomistitkin saaneet ensikosketuksen omaan alaansa.

Kahdeksas painos näyttää modernilta perusoppikirjalta. Teoria esitellään juurta jaksaan, jotta sen ensimmäistä kertaa aiheeseen tutustuvaakin ymmärtää. Esityksessä on käytetty apuna runsaasti kuvioita ja taulukoita sekä nykyaikaiseen tyyliin esimerkkejä elävästä talouselämästä. Toisaalta kirjasta puuttuvat mm. Parkinin ja Brownin vastaavien oppikirjojen sisältämät mainiot menneiden ja nykyisen taloustieteilijöiden ja heidän oppiensä esittelyt ja tätä pidän puutteena, koska opiskelija ei juuri saa tietää ketkä ja millaisista lähtökohdista ovat opiske-

lun kohteena olevan teorian syntyyn vaikuttaneet ja miten ajattelu on muuttunut. Opiskelijan urakkaa helpottavat selkeät sisältöluettelot ja lukujen lopussa olevat tiivistelmät sekä listat keskeisistä, kerrattavista asioista. Kirjan pitkäaikainen ja laaja käyttö on kasannut tekijöille palautetta, jonka pohjalta kirjaa on voitu jatkuvasti parantaa.

Vaikka kirjan otsikko puhuu positiivisesta taloustieteestä, ovat normatiiviset kysymykset hyvin esillä. Kirjan kuudes osa sisältää mm. kolme lukua mikrotalouspolitiikkaa, teemalla vapaat markkinat versus julkinen interventio resurssien kohdentamisessa ja kirjassa käsitellään tietysti myös makrotaloustieteen puolella runsaasti politiikkakysymyksiä, joten taloustieteen tulosten soveltamisesta saadaan tälläkin tavoin käsitystä. Makrotaloustieteen puolella avotalouden näkökulma tulee alusta saakka esille, mikä on hyvä asia verrattuna alkeisoppikirjojen aiempaan käytäntöön, jossa suljettua taloutta käsiteltiin pitkälti ennen avotalouden kysymysten esiintuontia.

Lipseyn kirja on ainakin aiemmin ollut merkittävä taloustieteen metodologisen ymmärryksen (tai sen puutteen) ilmaisijana. Oppikirjan kaikki painokset ovat sisältäneet kansantalous-

tieteen luonnetta tieteenalana pohtivan luvun. Uskali Mäki (1981) on pitänyt Lipsey'n kirjan eri painosten metodologialukuja yhdessä Friedmanin (1953) metodologisen esseen kanssa merkittävimpinä taloustieteilijöiden yrityksinä muotoilla positiivisen taloustieteen metodologiaa. Kuten Mäki on tuonut esiin, ovat Lipsey'n näkemykset positiivisen taloustieteen metodologiasta muuttuneet painos painokselta.

Kirjan uusimmassa painoksessa esitetyt käsitykset ovat saaneet selvästi vaikutteita uudemmasta tieteenfilosofisesta keskustelusta. Kun Lipsey'n näkemykset saattoi aikaisemmin (neljä ensimmäistä painosta) tiivistää varsin karkeaksi ns. positiivisen taloustieteen metodologian juhla-versioksi, on uusimman painoksen keskusteluissa huomioitu jo selvästi enemmän tieteenharjoituksen perustavia ongelmia. Mäen (1981, s. 165) mukaan positiivisen taloustieteen metodologian juhla-version määrittävät seuraavat neljä väitettä:

(1) Teorionnin tavoitteena on ennustaminen.

(2) Teorioiden testaamisen standardina on ennustuskyky.

(3) Testaaminen on teorioista johdettujen ennusteiden vertaamista neutraaleihin, koviin faktoihin,

(4) ideaalisesti sitovien metodologisten sääntöjen mukaan, jotka sanovat, milloin teoria tulee hyväksyä ja milloin hylätä.

Kuten tieteenfilosofien ja -historiallinen tutkimus on osoittanut, on jokainen em. juhla-version osista ongelmallinen. Juhla-versio ei voi toimia todellisuudessa kansantaloustieteen arviointimittarina, koska se asettaa epärealistisia ja perustelemattomia tavoitteita tieteenharjoitukselle.

Uusimmassa painoksessa keskustelu kansantaloustieteen luonteesta lähtee liikkeelle erottelemalla positiiviset ja normatiiviset väit-

teet. Vaikka Lipsey ja Chrystal käyttävät karkeaa terminologiaa luonnehtiessaan mm. testattavia väitteitä ("voidaan todistaa virheelliseksi empiirisen evidenssin avulla") luonnehtiessaan, on positiivisen ja normatiivisen erottelu vähemmän yksioikoinen kuin aiemmin. Normatiivisen keskustelun tärkeyttä jopa korostetaan ja todetaan, että myös normatiivisista kysymyksistä voidaan rationaalisesti keskustella, vaikkakin eri tavoin kuin positiivisista kysymyksistä. Edelleen kirjassa tuodaan hyvin esille se, millaisia hankaluuksia täysin arvovapaan tieteen saavuttamiseen liittyy.

Positiivisen taloustieteen luonnetta pohtiesaan Lipsey ja Chrystal tuovat esiin ei-kokeellisen tieteenalan ongelmia ja mahdollisuuksia. Tähän olisin kaivannut tietysti huomiota siitä, että myös kansantaloustieteessä voidaan, tietyn rajoituksen tehdä kokeita, vaikka valtaosa evidenssistä onkin kertynyt taloudellisen toiminnan seurauksista, niiden luokittelun ja mittaamisen avulla.

Teorioiden rakennetta koskeva jakso tarkastelee teorioiden muodostamista ja arviointia. Erot aikaisempien painosten positiivisen taloustieteen metodologian juhla-versioon tulevat esiin. Vaikka ennustaminen onkin keskeisellä osalla keskustelussa, teorioiden osa ymmärtämisen auttajina on myös esillä, tosin riittämättömästi selvennettynä. Ennustusten yhtäpitävyys evidenssin kanssa esitetään vain yhtenä, tosin tärkeänä, teorioiden testaamisen tapana. Tekijät tuovat esiin, tieteen kriisejä tarkastellessaan, myös sen, etteivät yksittäiset tieteenharjoittajat kovin helposti luovu suosikkiteorioistaan niiden ennustuskyvyn mahdollisesta heikkoudesta huolimatta. Näin ollen tieteenharjoituksen sääntöjen voidaan ajatella pätevän vain tiedeyhteisön tasolla ja ainoastaan pidemmällä aikavälillä, niiden ei voida ajatella pystyvän antamaan yksikäsitteisiä teoriavalinnan oh-

jeita yksittäiselle tieteenharjoittajalle. Myös taloustieteilijöiden keskinäisistä erimielisyyksistä ja niiden syistä keskustellaan, tosin tekijät korostavat sitä, että taloustieteilijät ovat monista asioista myös yksimielisiä, vaikka tiedotusvälineet eivät tästä yleensä olekaan kiinnostuneet.

Lipseyn ja Chrystalin antama kuva teoriavallinnasta taloustieteessä ehkä kuitenkin kokonaisuudessaan korostaa liikaa empiiristen havaintojen osaa teoriavallinnassa ja -kehityksessä, verrattuna siihen, mikä osa niillä tieteen käytännössä on. Siksi olisin toivonut enemmän keskustelua sellaisista tosiasioista paljon käytetyistä kriteereistä kuten mm. johdonmukaisuus joidenkin muiden taloustieteen teorioiden kanssa, analyttinen käsiteltävyys ja yksinkertaisuus. Toki näistäkin johdonmukaisuus-standardi tulee esille esimerkissä: päämies-agentti-mallin menestystä selitetään sillä, että tällä tavoin saatiin aikaan rationaalisen valinnan mallin kanssa yhteensopiva selitys aluksi oudolta tuntuneelle ilmiölle. Liikkeenjohdon palkat ovat nimittäin usein suuremmat kuin olisi tarpeen siltä kannalta, että näille paikoille saataisiin houkutelua työvoimaa. "Ylimääräinen" palkanosa luo agentille kannustimen olla peltämättä päämiestään.

Hyvänä pidän sitä, että tekijät erittelevät termin malli eri merkityksiä taloustieteessä. Termiä malli käytetään taloustieteessä varsin erilaisista asioista, ja käyttö poikkeaa toisten tieteenalojen ja tieteenfilosofian tavoista käyttää kyseistä termiä. Kaiken kaikkiaan tekijät näyttävät omaksuneen ainakin jotain uudemman tieteenfilosofian opetuksista ja tuovat sen myös esiin. Sekä tieteen yleensä että kansantaloustieteen erityisesti harjoittamisesta ja mahdollisuuksista annettu kuva on totuudenmukaisempi kuin joskus aiemmin oli tapana antaa: useinhan luonnontieteiden ihannekuvasta lähtöisin olevia kriteerejä sovellettiin sellaisenaan taloustie-

teeseen.

Olen keskittynyt arvioissani pääosin oppikirjan alun metodologialukuun varsin hyvin tietoisena siitä, että usein käytännön opetuksessa kyseinen luku sivuutetaan joko "tarpeettomana" tai "hankalana" tai jollain muulla syyllä, jotta päästään nopeasti kiinni varsinaiseen "asiaan". Tämä "asia" on tuskin ainakaan aiemmin tieteenalaan tutustumattomalle niin itsestäänselvää, etteikö sen syntyyn ja arviointiin liittyviä kysymyksiä olisi hyvä pohtia vähän yleisemmällä, tieteenfilosofisella tasolla. Lipsey ja Chrystal ovat ajanmukaistaneet kirjaansa myös tältä osin ja joistain karkeista muotoiluista huolimatta pystyvät välittämään jotakin olennaista myös kansantaloustieteen harjoituksen yleisimmistä periaatteista. Siksi toivoisi kirjan käyttäjien tutustuttavan opiskelijat myös tähän lukuun.

Lipseyn ja Chrystalin kirja on varmasti luotettava ja ajantasalla oleva ratkaisu kansantaloustieteen perusteiden kurssin oppikirjaksi. On kuitenkin muistettava, että perusoppikirjojen sarjassa kilpailu on nykyisin kovaa, koska sekä suuret kansainväliset kustantajat että kirjojen tekijät panostavat näihin potentiaalisesti paljon myyviin kirjoihin kovasti. Tämän kirjan käyttöönottoa suunnittelevan kannattaa tutustua myös vaihtoehtoihin, sillä ainakin puolenkymmentä hyvää substituuttia on olemassa.

Kirjallisuus

Friedman, Milton (1953): *Essays in Positive Economics*, University of Chicago Press

Mäki Uskali (1981): *Positiivisen taloustieteen metodologia modernin tieteenfilosofian valossa*, Taloustieteellisen seuran vuosikirja 1981/82, s. 157-182.